

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Школски Гласник

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ.

Бр. 3.

У Новом Саду, 15. фебруара 1908.

Год. I.

САДРЖАЈ: Наша појачка дужност. — Тежње за преображајем школе. — Одношај Педагогије према Психологији. — Педагошки преглед (Енглеска). — Практичне обраде: Сури орао (биолошко посматрање). — Извештај о школама у темишварској епархији за 1904—1905. год. — Из школске самоуправе: Наш је положај све тежи. — Дужности политичких општина, као издржаваоца вероисповедних школа. — Учитељство. — Преглед књига: Буквар од Љ. Јовановића. — Белешке.

Наша појачка дужност.

При стварању нове Школске Уредбе, која треба да се спреми за сабор, моја се и са појачком дужности учитељском бити на чисто. О овеме је било већ више пута говора, како у јавности тако и по зборовима учитељским. Налазимо за потребно, да и сад зараније о томе проговоримо. Да не би понављали све што је до сад о томе говорено, ми истичемо у кратко, да учитељи траже да се од те дужности ослободе. Сви они, који одричу ту тражбину учитељску, ипсу пријатељи учитељства, па ма се они слављали на какво становиште у томе питању.

Наше је мишљење, да се учитељи пре могу и с тим изприти, да предају наставу у веронауци, него да буду појца у цркви. Настава у веронауци и моралу саставни је део целокупне наставе, којом се иде за тим, да се подмладак васпита и изобрази, али појачка дужност учитељева у цркви, нема баш никакве везе ни с чим што спада у наставу и васпитање. То је само један неправедно натоварени терет српском учитељству. У овом облику како је та дужност натоварена нами, учитељима у митрополији, нигде она у таком облику не постоји ни по православним црквама, а по страним ни толико. Код нас је пракса, ма било и 10 учитеља у једној општини, а једна црква, да опет сви имају дужност појца. Да тима свима учитељ-

ма треба дати награду за појање, видели би ми онда, да ли би се тако ревностно неграживало то, да сви учитељи морају појати. Окренимо сад ту ствар с друге стране и рецимо, да ће у нову Школску Уредбу морати ући извесна награда учитељу за појање, (ни у најнеповољнијем решењу тога питања другачије не би смело бити) па шта ће рећи општине на то, кад ма и по 200 К буду морале плаћати сваком свом учитељу у име награде за појање? Неће ли оне саме тражити, да могу плаћати тамо, где је једна црква (а скоро свугде је само тако) само два појца учитеља? И како онда стојимо са оним становиштем, да је појачка дужност саставни део неке верске мисије коју учитељ има да врши? Хоће ли се моћи нагонити општина, која има 10 учитеља, а једну цркву, да плаћа појце са 2000 К, кад она то може извести и са 400 К? На тако што неће ни једна општина никад пристати. Тиме је већ по себи решено, је ли учитељ као појца у цркви потребан као помоћник верске мисије или је он само зато појца што је бесплатан или евентуално најјфтинији, јер су га нагонили да мора тако јефтино да продаје свој — живот.

Кад то питање дође у тај положај, а пре, а после мора доћи, онда престају сва мудровања о религиозно-педагошкој задаћи учитељевој на том пољу. Место тога долази на среду питање: Од куда

да су они учитељи, који се првме појања за награду, по оној такси коју им други пропише, ма како несразмерна била према раду, дужни бити помоћници у том раду на верској мисији, а они који не приме награду, нису дужни. На тој тачци мора се то питање тачно решити, или је тај посао саставни део педагошког рада за све или није ни за кога. Како се признаје да тај посао мора бити засебно награђен, признаје се да је то и засебан рад. Учитељ није дужан радити никакав засебан посао, ма засецао јако и у његову педагошку струку, па кад не мора то, од куда мора онда бити појац у цркви, па било то с наградом или без награде?

Стavimo на правилно становиште, а уз то на човечно становиште! Нека сваки онај неучитељ (јер учитеља ће се слабо наћи који ће се одушевљати за ту дужност), који заступа становиште, да учитељ треба да буде појац у цркви, замисли себе сама у том положају, а да би још боље стекао појма о томе, нека сам у пракси окуша неко време ту дужност нарочито зими. Држимо, да ће брзо охладнети у њему одушевљење за то становиште, и да ће и он наћи још који разлог више, којим ће се оснажити учитељско становиште:

Да појачка дужност у цркви, нема никакве везе са учитељем и његовим наставничким и васпитачким радом! Кад нема те везе, онда добија исти онај облик, као и некадашња дужност учитељска, да иде уз свештеника и свети водице или крптава децу. Кома би данас пало на памет да Школском Уредбом обвезе учитеља на те дужности? А то је то исто било што и појање у цркви. Па кад се могло раскрстити с тим обвезама, од куда да се не може с обвезом појачке дужности у цркви!

Дјелајај правду, глагољај истину, в сердце својем, обитае в жилици Господњем!

Я

Тежње за преображајем школе.

(Наставак)

Човечанство на првом ступњу својег душевног развитка, као и деца, схваћа, облике неког предмета као његове саставне делове, а не схваћа, оне облике, који се приказују без предмета. Тек на извесном вишем ступњу развитка, долази ово схватање. Геометријски украсни облици, опажају се на почетку историјског доба на стварима (судовима), које су из старине остале. Тако и у цртању, тек старије дете може разумети нацрте предмета и животиња. Скидање облика са предмета и посматрање истих, чисто са унутарње њихове стварности, почетак је чисте геометрије; у то не може улазити дете за време осмогодишњег школовања (Х. Шерер). Од пластичног приказивања мора се полагано прећи цртањем, но увек се мора одржати веза са спољашњом стварношћу. Ово се често заборавља у цртању и геометрији, тек у најновије време почело се боље пазити на ово. Цртање треба да почне у I. разреду; изразитост његова изнеће се у речи и пластичном облику, а то ће бити спрема за читање и писање. Па и касније мора цртање, а доцније и геометрија, одржати везу са спољашњом стварношћу и конкретним приказом, а све то пластично. Никад се не сме то сасвим одвојити од ствари и од стварања неког предмета. Исто тако је и са апстрактним изразом о некој ствари, са језиком. Облици језика не могу се никад расматрати мимо садржине, коју казују. Основе, на којима се мора обрађивати настава у језику, јесу очигледна гастава у вези са пластичним приказом и помоћу цртања; тек касније ће послужити томе читање и писање. Така стварна настава даје грађу за говор; реч која се искаже и слухом прими, има другу, много већу стварну важност него прочитана или написана. »Изговорена реч је непосредни израз живог, многостраног, најтоплијег унутрашњег расположеја, ту она приказује све душевне потанкости помоћу боје гласа, мењања његовог, висине и низине, помоћу покрета, све то никад

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

не може бити говор штампан и писан“.

(Tögel) Наука говора у језику, има исти положај као и геометрија у раду и цртању; она мора дакле, увек бити у вези са спољашњом стварношћу, са живим језиком и остати увек његов усмени и писмени израз. „Све потанкости језичке које се добију растварањем реченица и речи, разни облици споредних реченица и одношај речи, нису никако подесне да пробуде у деци стваран живот, с тога треба да се изоставе.“ (Tögel) Напротив на усмени израз мора се више ценити него до сад. Правилан говор и добар изражај морзју се особито неговати. Тако ће се извести најбоља спрема за наставу у читању и правопису. Но настава у правопису, као и у опште настава у писању, мора се изводити на настави у писменим саставима, јер ће иначе промаштити свој стваран значај. Теме за писмене саставе морају тако бити, да им је основ жива унутрашња стварност другим речима: да су им подлога радње, доживљаји и околина дечја. У овоме питању развија се све самосталнији правац, тако да у најновије време, неки педагози заступају то мишљење, да се поједина писмена задаћа не обрађује никако пре тога усмено, него да се да деци на израду необрађена, како ће се моћи што боље видети са колико мисли и израза влада које дете. Противници тога називају то „Педагошким романтиком“, „која периодично хоће да прекрне класично доба Хербарт-Цилерове школе“ (Wigge, D. Schulmann“.) Настава у писменим саставима, треба да послужи и науци о језику као правац; она треба да спреми подесне тачке на којима ће се развијати настава у науци о језику.

Сваки човек има појам и наравност. Знатан део човечје културе, помогла је радња те човечје наравности, ту спадају сви покрети за религиозним и уметничким. Обе одлике и појам и наравност, стоје на заједничкој основи у погледу осећаја, у у даљем развиту стоје једно према другом у разним односима; но при погрешном развиту могући и сасвим засебно једно од другог, шта више и противним

правцима. За ово има примера из старих времена, кад се н. пр. поред све грчке и римске мудрости, трпело ронство и запостављање женскиња; кад се у средњем веку, поред све религиозно јаке наравности, запоставиле природне науке. Данашњем добу приговара се, да је слабе наравности и да само обожава мудрост; тражи се, дакле, да наравност образовањем стане на своје право место и да се доведе у склад веза између мудрости и наравности Ову задаћу треба да изведе образовање у уметности, с тога се томе даје посебна пажња. Неговање уметности поодавна је већ знатан чинилац у човечјем културном животу; боље имућни редови друштвени, помагали су сваку врсту рада на том пољу, живот нијжих редова друштвених био је скоро без икаква суделовања на том пољу. То је створило јаз између образованих и необразованих. Има још многих који држе, да је лек томе, ако се и народу да прилика да проучи уметничко благо, које је сакупљено по великим музејима. Још увек се мисли да је вештина тако нешто, да се њоме може, ма и посматрајући је, изазвати смицао за вештину и разумевање вештине. Но то је неправилно схватање; и вештина се не може појмити без учења и без знања. С тога се с правом иде за тим, да се већ у основној школи, узме у обзир образовање у уметности. На жалост, вође и представници овога правца заносећи се често високим и идеалним циљевима, често губе из вида оно, што им је баш сасвим близо и што се може постићи; зато се често место рада на образовању у уметности, остаје на жудњама за тим образовањем. Вођама тога правца, често недостаје познавање историјског развита садашње педагогије као науке и уметности; према томе они превиђају основе у дозиђивању новог, на оно што постоји и не воде рачуна о односима, који постоје, и о потребама нашег времена. А само у вези са односима који постоје и са потребама нашег времена, може се постићи неки напредак; у противном случају жудња је ту, али рада нема. Свакојако ће се у току времена увидети та једностраност

и напустити; већ сад множи се број учитеља, који се у питању о списима и сликама за омладину, не слажу са претераним захтевима појединих васпитача у уметности. „Јако се истиче,“ вели један, »код образовања у уметности уметнички укус, а сувише мало уметничко стварање; а ово последње је главно у развоју смисла за уметност. Уметници истичу као излазну тачку и сврху васпитања у уметности, развојак продуктивности, способност за стварање и појимање облика, ово све у првом школском добу у облику говора, цртања и игре; стога се у настави свугде мора будити и неговати продуктивна моћ деча. Делатност, стварање, мора бити основ и излазна тачка у настави, Искуство до којег се при томе дође употреби се за поуку, а поука се опет примењује на делатност. Према томе је савсвим промашен циљ у раду, ако се у првим школским годинама истакне наука у мишљењу. Наставом у мишљењу деца не раде ништа, па и ако је имају радо, као неки дечасти што воле повесницу, свакојако је то само зато, што причање о великим повесничким догађајима, буди живље машту у даровитије деце«. Човек је од природе створење које ради, томе одговара његов цео склоп и сав његов развојак од првог тренутка у животу.

(Наставиће се.)

Одношај Педагогије према Психологији.

Превео Мл. Ђуршевић, учитељ у Обровцу.

(Наставак.)

Минстерберг, у своме великом делу под насловом: «Grundzüge der Psychologie» — од кога је изашла тек I. свеска — у засебном оглавлу говори, о одношају Педагогије према Психологији (V. 3. Psychologie und Pädagogik).

Ово Минстербергово дело је у општем погледу, као опомена, против научних претеривања, а у главном против т. зв. објективног схватања, које хоће Психологију и у опште, сва душевна знања, да потчини утисци природних наука, а овде има ужасно велике разлике, не само

у погледу испитивања појединих предмета, него и начина испитивања, а нарочито између задатака научног схватања.

По њему је од преке потребе нужна субјективност код наука, које се баве испитивањем душевног света — т. ј. циљевима, а сви циљеви, да се поставе на нормативна начела.

Полазну тачку, Минстербергове књиге, — одма прва реченица означава: »Пут који води Психологији, мора полазити из Филозофије«!

Дакл, они појмови, са којима се бави Психологија, морају се узети у систематско оцењивање. За психолошке проблеме вели: да немају ништа заједничког са филозофијом, али у осталом, на питање, каква треба да је Психологија? одговара, да без сваке сумње, мора бити филозофска«!

Ова филозофска гледишта, владају у Минстерберговој књизи, пошто је најпре испитао задатак Филозофије и установио одношај ове науке, — према осталим сродним наукама, као и према одношају саме Педагогије. Већ у уводу свога рада наглашава: »да је Педагогија састојена на ту околност, да водство на пољу васпитачког рада уступи Психологији«.

Ту тенденцију заједно са осталим значајностима, — опасном држи, како у погледу на Психологију, тако исто и на Педагогију. Мало даље и опет изјављује: да онај не чини услуге ни учитељу ни будућој генерацији, кад над утицајем ових појмова препоручује, да се педагошки закони поставе на Психологију, а не на логику, етику и естетику«. Нема Педагошке реформне идеје, ни васпитачке неразумности, која се не би могла прилагодити психолошким чињеницама.

Видимо из овога: да се Минстерберг бори против тога, да педагози при учењу и васпитачком раду, циљ, којим треба да дођемо до једног извесног резултата, не узимају из Психологије. »Психолошка знања вели: »само нам у томе помажу, да помоћу њиховом изнађемо средства, с којима ћемо најлакше и најсигурније решити себи постављени задатак, али не да обележимо и то: какав ћемо

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

задатак истаћи себи за решавање». »И заиста програм васпитачког рада, као и задаћу, коју треба да сврши школа, — требало би обележити са историчког социјалног и етичког гледишта. »И како су психолошке чињенице, врло провидно обележене етичким обележјем, зато и долази тако често теоретична Педагогија са проту-историчним предлозима«.

Ова изјава доста јасно карактерише заузети положај!

Врло умесно — одговориће на ово педагози! Педагогија, не може добијати циљеве од Психологије. Овим је јасно, да циљеве дају нормативна знања, а Психологија пружа оруђа, — показује пут и начин, — којим се остварају циљеви.

Али баш овај израз „да Психологија показује пут, којим мора да ходи Педагогија“ — одвешће нас тако, да ће неки педагози — не само узети средства, него ће у извесним приликама узети и циљеве, које ће пружити Психологија, — а то није дозвољено, јер ни у погледу средстава, ни у погледу начина, Педагогији није слободно много очекивати од Психологије!

Што Психологија није још у Хербартовом добу стојала тако, да пружи овака средства, то као што смо већ напред навели — сам је Хербарт констатовао ту чињеницу. Али је Психологија од Хербартовог доба знатно отишла напред! — Шта ће на ово да каже, Минстерберг? «Педагози који су се разочарани и преварени у својим надама вратили од Хербарта, са нестрпљењем очекују, какве ће резултате донети експериментална испитивања психолошког и психофизичког лабораторијума, па да те новије резултате и у пракси примену.

И ко се не да празним обећањима, одвести на страну, овај ће рад унапред с неповерењем посматрати. Било је већ стотинама покушаја, — о пажњи, сећању, асоцијацији и аперцепцији, и о многим другим функцијама, које су узимале учешћа у учењу, но ипак би дошли у забуну, само кад би неколико морали одабрати, које би се непосредно могло

преустројити за путоказ у педагошком раду, и поред овога више би рекли, по што би то здрав разум и педагошка пракса и без овога лабораторијума и пре знала. У целини је још не решена та околност, да поред садањег положаја умне физиологије, какве користи имају педагози, од покушаја познавања умни појава у погледу познавања душевног света, које им је од преке потребе?»

Ово је пресуда која обара! Али Минстерберг, не одриче ни корист Психологије. Он чува поједине васпитанике од претеривања и кривог схваћања, изложених психолошких начела. Од преке је потребе, да се јако пази у пресуђивању одношаја Педагогије према Психологији, у колико је психологија на услузи педагошкој теорији — научној Педагогији, и у коликој би мери учитељ у пракси примењивао психолошка знања.

Оно питање, у коликој би мери валао да учитељ предузима психолошка знања, врло је мало раздвојено једно од другог, да се зна, колико може Психологија бити од користи научној Педагогији; јер се научна Педагогија бави једним делом: васпитним планом, а другим делом ће се бавити: начином васпитања. На оба ова поља, процењена је вредност употребе Психологије, али на оба ова поља, изван круга, у извесним спољним границама, — добре користи можемо добити од Психолошких закона.

По Минстербергу, у практичном раду учитељу није слободно бавити се психолозирањем, јер ово штетно утиче на практичан рад, и наука нема отуда никакве користи.

„Учитељ може узети из Педагогије готове сугестије, које се у крајњем резултату оснивају на Психологији, али ову околност није у стању, а не треба ни покушавати, пренети из Психологије у Педагогију“.

(Наставиће се.)

Педагошки преглед.

Енглеска. Законом од 1902. год. дошла је борба за школу у нов студијум. Тражи се, да

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

се створи потпуна светска школа. По закону од 1902. добивају црквене школе, које постоје поред општинских школа, припомоћ од општина или од грџија, али уз то имају над њима право надзора месни или грџијски саветници. Либерализам је жестоко устао против такве уредбе; то је довело до предлога да се црквене школе сасвим укину, односно да се претворе у општинске школе. Настава у веронауци у тим школама, била би као и у општинским необавезна. Цркви је остављено да један дан у недељи узме за наставу у вери. Која школа не пристаје на ту уредбу, неће јој се дати потпора. Но допуштено је у оним крајевима, у којима полазе школу деца једне вероисповести, да се настава у веронауци може факултативно предавати. При донашању закона поникао је расцеп међу доњом и горњом кућом. У горњој кући су лордови и црквени достојанственици; они су ишли за тим, да што више очувају црквене школе и наставу у веронауци. Влада је међутим донела у доњој кући нов законски предлог за школе, од једног параграфа. Док се расправљало о Бирреловом школском закону, апелација је донела једну пресуду, којом је забацила закључке обе куће. Она је решила, да се светске школске власти не могу присилити на давање потребних средстава за професионалну наставу. Овим је цео спор решен у корист либералног становишта, али пресуда апелације није постала правоћном, јер су лордови у горњој кући умели то да покваре. Но влада хоће и ту осујећену пресуду да оствари као закон.

Предспрема многих енглеских учитеља треба да је боља. Полазак семинара није обавезан, то се не би могло за сада ни извести јер цела Вел. Британија има само 44 семинара. Семинаристе уживају знатне помоћи, с тога се многи пријављују на пријемни испит. На ове испите пријављују се Pupil teachers, а ових има у Енглеској отприлике 27.000, т. ј. 17 од стотине свих учитеља. Ови ђаци - учитељи узимају се између даровитих ученика основне школе. Своју каријеру почињу још од 13 године под руководством једног главног учитеља. Ако такав ђак не добије место у семинару, он поново иде у учитеље и после неколико година пријављује се на испит за аутодидакте, где се не тражи мно-

го. Већи део оваких учитеља, остају за века не-самостални учитељски помоћници. Близо 50% свију енглеских учитеља имају бољу стручну спрему. Они су после учења у семинару постигли академски степен. Ово се постиже на три начина; или самосталним учењем или на Royal College of Science или на University College. Тако образовани учитељи бивају обично школски управитељи.

Учитељске су плате доста мале особито ако се сравне са осталим чиновничким платама средњег степена и кад се узме у рачун вредност енглеског новца. Саразмерно добре плате имају учитељи у Грџији Sussex у Хестинксу. Та скала изгледа овако: А. Главни учитељ (највиша плата постиже се у 11 год. службе)

- I. 3600—4200 К (у школама до 200 ђака)
- II. 3600—4800 К („ „ „ 275 „)
- III. 3600—5680 К („ „ преко 275 „)

Б. Главне учитељице

- I. 2760—3840 К
  - II. 2760—4320 К
  - III. 2760—4800 К
- } као под А.

В. Оспособљени учитељи 1900—3200 К (ово се може постићи у току 12 годишње службе, ако главни учитељ препоручи учитеља за повишицу која годишње износи 120 К) Г. Оспособљене учитељице: 1600—3000 К. Д. Неоспособљени учитељи: 1560—1800 К, а може постићи за 5 година службе. Ђ. Неоспособљене учитељице: 1300—1560 К а може постићи за 5 година службе. Главни учитељ може да добије још доплатак, ако у школи има што већи број деце, али и тога нема много, јер и тамо је свет противан закону који гони у школу. Учитељице и као удате остају у звању. У варошима су школе већином седморазредне. Школска обвеза траје од 7—14 године. Од 5. године мора дете поћи у Infant School, где се спрема у читању и рачувању за праву школу. У школи се много часова узима за наставу у језику и рачуну. Ово је разумљиво. Мере њихове нису на десетичном систему; разне мере и тегови оснивају се на исто тако многим и разним аритметичким јединицама. И наука у језику много је тешка енглеском детету. Бескрајан труд ствара разговор и правопис.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Практичне обраде.

СУРИ ОРАО.

(Биолошко посматрање.)*

Написао: Ђорђе М. Раца — Сарајево.

Сури орао је чедо високих планина и пространих шума Европе и Азије. Његова величина, готово 1 m, његово господство, тамно, мрко перје, његове ватрено сјајне очи и дрзак поглед, његове снажне канџе и кљун, и његов величанствени лёт — праве га царем у ваздушном царству. Он је символ снаге и јачине и за то га налазимо на грбу многих владалачких династија. Сад ћемо се упознати са сурим орлом са царем ваздушног свијета.

Сури је орао дуг 95 cm, а кад рашири крила има у ширини 25 m, па и више.

Глава је у сурог орла саразмјерна према тијелу. Орао нема као већина сисаваца зуба у вилицама, него су код њега чељусти превучене рожаном навлаком, па творе

кљун, којим он прихваћа храну и ради друге послове. Његов је кљун тврд, и јак, па је горњи дио на крају савијен, зашиљен и згодан за тргање плијена, а ивице са стране тако су оштре и јаке, да орао може њима и кости ломити. При корену кљуна налазе се *носни отвори* на које улази ваздух; а на очима су капци, са кожом мигавицом, која служи за заштиту, као у свих птица. *Језик* је покривен рожаном навлаком тако, да се чуло кушања налази једино на меканом корену језика, док је код сисаваца сав језик меснат.

тијело је у орла чунасто или вретенасто, те подешено да лако просијеца ваздух при летењу. Тијело му је збијено и мишичаво, а удови су му двије ноге и два крила. Кад орао хода по земљи, цијело му тијело носе

двје ноге, и како су му ноге уједно стражњи удови, орао је принуђен држати труп у косом положају при ходању, као и при стајању. Будући да орлу при ходању служе само двије ноге, нужно је да он има у њима јак основац, — за то орао има прете, који су дугачки и један од другог размакнути да заузму већу по-

вршину земље. Прети (3 сприједа, 1 страга) су веома јаки, на којима су врло јаке и оштре срполике канџе, којима орао хвата плијен, као руком. Уз то су ноге у орла покривене попречним рожним плочицама, које му чувају ноге од повреда.

За летење у ваздуху служе орлу

два крила, која представљају предње удове у сисара. Крилима је потребит сталан потпорањ, за то је чврето срастао прени кош, па су плећке у орла непомичне. На стражњем рубу крила има велико и јако перје, којим орао лети па се стога и зове летно перје; а перје на репу зове се репно перје и служи као кормило.

Знамо да орао лети, а да он може добро летити нужно је да му је тијело лагано. Па у истини и јест му тијело лагано, јер су орлове кости, као и у свих других птица, испуњене ваздухом, а не тешком моздином, као у сисаваца. Осим тога и перје је лагано и најзад орао може по вољи усисавати ваздух међу мекане устроје трупа и то кроз плућа, која су у савезу са ваздушним кесницама. Усисавајући орао ваздух, цијело му се тијело шири, па постаје лакше, а орао се може ударајући крилима у исто време одокочивши са земље, дићи у зрак и онде даље летити; кад пак хоће да се спусти на земљу, петискује ваздух, постаје тежи и еклапа крила.

Орлово је перје тамно смеђе, само су му глава, шија и гаћице рђасто смеђе, док му је реп при крају црно испрутан, а при корјену бијел. Кожа што покрива кљун и прете жуте је боје.

На реду је сад да се упознамо са

боравиштем сурог орла. Царство су овог орла горе у Европи и Азији, гдје редовно у двоје пребива по високих планинама и по пространим шумама. Његова величина, тамно перје, његове ватрене и сјајне очи, његове снажне канџе и кљун и најпослије његов величанствени лёт до висина, на којима изгледа човјеку још само као тачка — праве орла царем, у ваздушном царству. Док је орао млад, клатари се по свијету, а кад му је око 10 година, примири се на мјесту. — И сад, кад смо упознали телесни крој орла, као и његово боравиште, морамо да се упознамо и са орловом:

храном и начином његове исхране. Орао лови до подне, око подне се мало одмара, а по

* У прошлом броју донели смо као прилог познз на претплату на књигу: **Најзнаменитије животиње** (по биолошком начину посматрања), израдили Ђ. Раца и А. Пејић у Сарајеву. Ова лекција је оглед из те књиге. У 4. бр. донећемо још једну таку лекцију о „Шкољки“. Ур. „Шк. Гл.“

подне тражи воде да пије, или ако је велика врућина да се купа.

Орао лови орне, зечеве, кокоши, туке (пуре) јањц, лисице и друге сличне животиње па су од птица најисгурније од њега ластавице и грабливице, а од сисаваца само већ и као међед, говече, коњ и т. д. Шта више, орао напада и на саму корњачу, коју онда високо дигне у зрак, наднесе се с њом над какву литицу, па је спусти. Неразбије ли се корњача од првога пута, орао то понавља све дотле, док јој оклоп не пукне. Ово орао може да чини, јер су у њега мишице јаке па може својим крилима дуго и дуго махати и с плијеном се дизати небу под облаке. Кад орла примора глад, онда он чак на очиглед пастира залијеће на младе јањце, па их однесе кроз ваздух у својим снажним канџама.

Страшно, али је занимљиво гледати како орао хвата и ждере свој плен.

У брзом лијету суне на њ с главом напријед и са склопљеним крилима шуштећи; а са свим при земљи опет рашири крила да уепори пад и тиме га ослаби. Сад ичепи животињу чврстим канџама дугачких и јаких претију, те канџе продру у тијело жртве. Животиња међутим покушава да се обрани вијући се у самртним мукима, али не може срлу ништа да учини, јер су његове ноге добро заштићене од јаких уједа, познатим попречијим рожним плочицама; а исто су му тако тврда и крилна пера. Сад орао умртви животињу с неколико добрих удараца крилима и кљуцањем jakim кљуном, па је онда кљуном рашчунава и комад по комад прждире, ако је животиња већа; мање пак животиње, као мишеве, гута цијеле, што може лако јер му је ждријело веома широко, а једнак и желудац могу се раширити.

У орлогу се желуцу храна не меље као код зрнождера, него се храна раствори оштрим желудачним соковима осим длака, перја и др. нерастворљивих дијелова. Ове нерастворљиве материје орао повраћа послвије неколико дана у облику чепова (лоптасти избуљци).

Расплођивање. — Орао вије своје гнијездо над понором, неприступачној стјени, откдј га еподари над својим крајем. Гнијездо му је велико и неумјетно, а гради га од грања и маховине. У тако гнијездо женка снесе 2—3 јајета, из којих се излегу младунци, покривени сивкасто бијелим пахуљцима, које стари орлови хране неколико недеља, док постану полетарци,

да могу оставити гнијездо и сами храну тражити.

Старе, као и младе орлове треба таманити, јер почиње силну штету таманећи дивљач, а тако и наше домаће животиње.

Извештај о стању школа у епархији темишварској.

за год. 1904—1905.

(Продужење.)

Кад човек погледа по школама, на тој бледој и слабуњавој деци, већ и ако су она још управо и здрава, оназиће, да су она већ у почетку умирања. Као што се кандило много рапије пре згаснућа почне да гаси, лист на дрвету пре да вене, тако и омладина годинама вене и гаси се док не умре. Прво бледило и слабост показују опасност, па онда слабост постаје све већа, прелази у побољевање и напослет крај је катастрофа.

Све ово време венућа и згашњавања могло би се употребити на спасавање овога подмлатка, бар док није, и коме није већ прекасно.

А како?

Унети и уносити ишцијену у све српске куће у свој обилности њеној а такође и школу и школски живот у сваком кутићу им испунити ишцијенским опоменама, захтевима и законима. Добра храна, чист ваздух, умереност у свему, чување од хладноће и топлоте и испуњавање ишцијенских закона у свима осталим одношајима, и ето да се знатно а временом можда и сасвим сузбију сушица и остале болештине.

Интелигенција, црква и школа и сви нека помогну у овом великом и важном послу. У питању су силне хиљаде српскога народа.

12. О настави и надзору школском.

Са мањим изузетком учитељство у епархији вршило је све своје дужности са вољом и оданости овоме позиву. Успеха би у раду могло бити и више, да није оних многих и великих сметња, које су напред побројане.

У настави школској велики је недостатак непотпуно настављање за потребе практичнога живота. То се нарочито огледа у запостављању практичних предмета: вртарства — у свима оградницама му — и женског ручног рада.

Вртарство се поред свега наваљивања од стране стручног надзора, на жалост, ни у једној општини не предаје по пропису Наст. Основе

из 1895. год. нити мушкој нити женској деци. Иду осим усменог утецања и писмени налози, иду решења у сва места, да се установљавају школски вртови и да се вртарство предаје, али и ма да се у овом погледу осећа нешто кретања, још то није оно, да би могло бар приближно задовољити. Власт и надзорни органи међу тим, чине своје, и шат буде и већег напретка у овом погледу. Како би изгледали наши домаћи вртови, како би друкчије било и исхранивање нашега народа, кад би будуће домаћнице у школи заволеле вртарство и садиле сваковрсно поврће на и кухале га, и како би пеног материјалног прихода носило нашем народу годишње, кад би се вртарство у њему боље неговало!

А у свему овоме може школа много, веома много помоћи.

Женски ручни рад у многим школама није био довољно у практичном правцу предаван. Рађени су већином предмети лукузни а крпљења, потплетања чарапа и других потребних практичних радова мање се налазило. Надзор школски утецао је да се ово поправи и заиста је у многим општинама овај недостатак већ поправљен.

Но у погледу женског ручног рада други је недостатак тај, што га у многим општинама где је само један, и то мушки учитељ нема ко да предаје. Општине се бране, да немају средстава за награду онеме, ко би женски ручни рад предавао и тако осујећавају предавање овог врло важног предмета. Но и у том погледу власт чини своје, и надати се, да ће се мало по мало у свима школама и женски ручни рад предавати, и то у потпуно практичном правцу.

Осим епарх. школ. референта, који је школе у 73 општине, дакле знатно јаче од пола школа у епархији посетио, посећивали су школе и посебни изасланици, које је Е. Ш. Одбор на основу 31.-ог §. а Школ. Уредбе крајем школске године изашиљао. Према извештајима ових посетилаца Е. Ш. Одбор издавао је налоге подручним месним школским одборима и учитељству, да се по неки недостатци исправе или попуне

12. Седнице месних школских зборована.

Подручни месни школски одбори држали су свега 614 седница и донели у њима 1624 решења.

Искази су у овој рубрици нетачно попуњени, но једно се даје на поуздано констатовати, на име, да има више школских одбора, који нису преко године ни једне седнице одржали.

Надзор јв и у том погледу вођен, и сви таки школски одбори упуњивани су, да седнице уредно држе.

14. Седнице месних учитељских зборована.

Месни учитељски зборови држали су свега 35 седница и донели 142 решења. Кад се узме, да у епархији има 14 учитељских зборована, онда је то сарамерно мало седница и још мање записничких бројева. Има зборована, који су по исказима држали или са свим мало или ни једну седницу. Ове последње збороване треба позвати на вредније састајање. Ни једну седницу нису држали зборови у Срп. Птебеју, Срп. Елемиру, Башахиду, Кумани, Срп. Крстуру, Тиса-Хиђону и Ђали.

15. Срески учитељски зборови.

Сви срески учитељски зборови у епархији и то: вел. бечкеречки, арадски, вел. кикиндски и темишварски држали су по једну седницу и на њој претресали различна питања из круга наставе и васпитавања а саветовали су се и о томе, како би се могло помоћи народу у различним ограницима живота његова. На овим седницама био је присутан и заменик епарх. школ. референта и учествовао је у свима тачкама дневнога реда а и сам је држао предавања из по неког наставног предмета и исцрпан говор о данашњим дужностима народних учитеља.

Из школске самоуправе.

Наш положај је све тежи.

До сад је било још и Бож' помози, али што ближе Нишу, све горе нишу! Наша школска самоуправа све више постаје само празна титула. Према спољашњим приликама још увек се настоји, да се одржи стари сјај, углед и достојанство, међутим у кући се ђаволски кубури, скоро што рекао пок. Сима учитељ: »У чему сам лане држ'о со, у том сада брашно држим!« Кад дође до неког тренутка, где треба одржати свој стари углед и достојанство, бива да се остави на млађима, да испарирају према онима који што потражују. После се опет појави стари ред, стара достојанственост.

Тако отприлике изгледамо ми учитељи с на-

шом школском самоуправом, а у погледу наставе у мађарском језику у нашим школама.

Државни надзорни органи имају свој закон и наредбе својих виших власти. Они се тога строго придржавају. Ми не знамо још тачно у каквом смо односу према њима и њиховим захтевима. Овде се чује: Државни надзорник захтевао је ово, онде се чује захтевао је оно, а мање више ретко је где био задовољан. Докле су управо границе нашег наставног рада у обради мађарског језика у нашим школама, то се не зна, или бар ако ми учитељи и држимо да знамо те границе, у часу се испостави, да те наше границе не важе ништа и да се преко тих наших граница тражи још више рада. Наша школска самоуправа нема за тај рад постављену строгу демаркациону линију, која би била заштита и нама учитељима и самоуправи, а државним надзорним органима одређена мера, до које би они могли стављати на наш рад своја потраживања. Свега тога нема. И према томе квалификација нашег рада на том пољу и квалификација постигнутог успеха, зависи понајчешће од човечанске увиђавности, од педагошких погледа и педагошке спреме тих државних надзорних органа. Тако и наш рад и наставнички положај, не зависи ни од наше воље, ни енергије, ни спреме, ни труда, на том послу, ни од граница у којима би требао да се креће тај наш рад, ни од квалификације наших самоуправних органа, него зависи од тренутног преокрета или тренутне ситуације. Ово стање може се обележити оном фигуром из народне песме: »Ни на небу, ни на земљи, већ на грани од облака.«

Шта ствара и изазива овакв положај у једном школском раднику? Ствара и изазива душевни немир, нерасположење и апатију на рад у опште; ствара зебњу за свој положај, за своју екзистенцију; ствара душевну малаксалост, изазива коруптивност и неправилно појимање својег односа према захтевима, који се на учитеља постављају, а у неким приликама може да створи ренитенцију, која може да буде судбоносна по животни онстанак дотичног учитеља и његове породице.

А ко је одговоран за све то? Одговорна је наша школска самоуправа, која још није никад споразумно са државном влашћу утврдила границе, до којих је дужан њен подручни учитељ да одговара захтевима државних органа и до којих граница има права државни надзорни орган, да поставља захтеве у погледу наставе у мађарском језику у нашим школама. Са ових неодређености бива и биваће од сад све чешће непријатности по нас учитеље.

Што мора бити, мора! То што мора бити, треба тачно означити, на ако друге помоћи нема, створити свугде могућност, да се томе одговори ма представљањем помоћног учитеља за мађарски језик. Тако би се очувао сваки онај радник, којем се приговара због наставе у мађарском језику, свеж бар за

остали наставнички рад. А кад смо већ дошли на те гране, да рачунамо са оном народном логиком за невољу: »Што се мора, није ни тешко!«, онда би требало што пре рашчистити ово непријатно стање и порадити што краћим путем на томе, да се учитељима створи душевни мир, да могу бар у осталом наставном раду одговорати својој дужности без трзавица и других непријатних потреса.

Ово је у интересу и школе, и наставе, и учитеља и угледа наше школске самоуправе, а уједно и у интересу оне задаће, коју је држава поставила на наше школе у погледу наставе у мађарском језику.

Среди ли се то питање ма и овако, наше школе ће ипак имати свој просветни значај, а буде ли се подржавала та неодређеност и обилажење тог сређивања, само ће се од неповољног положаја створити још гори. — а

Какве дужности везују политичне општине, као издржаваоце вероисповедних школа?

По XXVII. зак. чл. од 1907. који говори о уређењу учитељских плата, имале би општине као издржаваоци својих школа, да даду своје учитељству на основну плату онолику своту, која му припада према томе закону, као и према годинама службовања.

У нашој држави постоје три врсте школа и то: вероисповедне, општинске и државне. Вероисповедне су школе двојаке: Има их, које издржавају црквене општине дотичне вероисповести, а има их које издржавају политичне општине из својих прихода и свога иметка. Но има вероисповедних школа, које издржавају црквене општине, али изванредан део доприноси и политична општина, као годишњу припомоћ на издржавање њихово.

Догађало се већ, а догађа се још и данас, да су како политичне, тако исто и црквене општине, узимале то питање у расправу, и ако таме не би било место, и наравна ствар, да се свршило тиме: „Не дамо,“ па квит рачун!

То нас је навело, да прикажемо овај чланак нашем свету, који је штампан у мађ. педаг. листу »Tanítószövetség-u“ не би ли био на помоћи онима, који би хтели да још решавају о овоме питању, кад се тиче »звечећег материјала« који треба принети на олтар просвете и у корист просветних радника!

Пре него што би прешли на расправљање горњег питања, морамо бити на чисто с тиме: Ко је издржаваоц школе?

Ако политична општина доприноси извесну своту као припомоћ за издржавање школе, то је онда дужност црквене општине, да надопу-

ни ону разлику, која би према томе закону припадала учитељима дотичне општине. А ако је политична општина фактични издржаваоц вероисповедне школе, то онда ова дужност пада на њена плећа. Но како је Е. Ш. О. бачки донео решење: »да политична општина и ако издржава вероисповедну школу и плаћа учитеља, да зато опет није издржаваоц школе,“ то би према томе, опет морала црквена општина дати оно, што нови школски закон прописује; зато смо предузели, да овим чланком упознамо извршиоце школа, са законом и законским наредбама, које се однесе на политичне општине, као издржаваоце вероисповедних школа.

11§. XXXVIII. зак. чланка од 1868, год. говори ово:

»Поједине вероисповести извесних општтина, могу из своје снаге и својих средстава подизати јавне основне школе и друге просветне заводе, а за оснивање и издржавање ових просветних установа, горњи ће саразмерно из својих средстава наћи начина за њихово издржавање; а где је до сада био други обичај, може се исти и на даље одржати. Утаким заводима, дотичне вероисповести, саме бирају и постављају учитеље и професоре, и оне саме одређују им плате за њихов труд, прописују учбенике, као и начин и метод учења — узимајући у обзир наређење 45 §. и т. д.“

Дакле оне школе, које се издржавају из чистог приноса појединих вероисповести, то су школе чисто — вероисповедног карактера. Но вероисповедног карактера су и оне школе, којима политична општина даје извесну припомоћ или потпуно издржавање, те функционира — као издржаваоц дотичне школе?

У чему дакле стоји давање годишње припомоћи, а у чему издржавање вероисповедних школа?

Пре него што би дали одговора на истакнуто питање, позваћемо се на 25 §. XXXVIII. зак. чл. од 1868. год. који гласи:

»Од сад се у опште не могу узети за вероисповедне школе и заводе оне просветне установе, које се буду подизале из прихода и иметка политичких општтина, које се издржавају приносом укупног становништва без разлике вероисповести.

Али оне вероисповедне школе које већ постоје и које су се издржавале из прихода политич. општтина, могу ту праксу и на даље задржати, али у овоме случају има се саразмерно праведно поделити извесна свота за све вероисповедне школе дотичних вероисповести, а не може се издржавање школе од једне вероисповести одузети, до год се издржавање не одузме од свију школа дотичних вероисповести.“

По овоме одељку све оне општине, које су своје школе издржавале из извора полит. оп-

шттина, као школе вероисповедног карактера, издржаваће се и даље, а оваких је школа највише у бачкој жупанији, које су поравнањем, уговором или на темељу старе праксе издржавале своје школе из поменутих извора, па то и данас чине, дочим је право располагања, као и право надзора уступљено дотичним вероисповестима.

И сад, кад је ступио у живот закон, којим треба да се учитељима осигурају извесна берива, поједине општине хтеле би да се ослободе од ове дужности, наводећи да оне нису издржаваоци школа, већ да само доприносе извесну припомоћ за издржавање њихово. А то не стоји! Јер до год се такве општине не послуже словом закона, у коме је обележено њихово право и не изрекну: — да се одричу издржавања школа, дужност их везује, да даду своје учитељству оно, што закон прописује.

Непосредно после ступања у живот XXXVIII. зак. чл. од 1868. год. баш у погледу 25. §. развила се жива дебата у погледу тумачења тога §-а, те је провоцирана наредба највише власти: како се има у пракси придржавати поменутог §-а. С тога је министар просвете издао 17. фебр. 1878. год. под бр. 1578. наредбу ове садржине, у погледу склапања прорачуна и осигурања извесне своте у њему, за издржавање вероисповедних школа. Та наредба гласи:

»2. У смислу 25 §. Школског Закона у погледу издржавања школа чистог вероисповедног карактера признатих вероисповести из прихода и иметка политичких општтина, дужне су ове и на даље дотичну своту уносити у свој прорачун, за издржавање поменутих школа. Из тог разлога за покриће дотичних потреба, има се у смислу XVIII. зак. чл. од 1871. год. без разлике на сваког поседника и становника дотичне општине, распорезати извесна свота; по себи се разуме, да ће се у том случају, ако у дотичној општини има више вероисповедних школа разни вероисповести, да ће се тај општински принос, на све вероисповедне школе, саразмерно праведно поделити.“

Из овога се јасно види, да сви они вероисповедни учитељи, који су своја берива добијали из благајне — односно извора политичне општине — морају и ово добити, што им сада закон прописује од 1907. год.

Да је ова тврдња оправдана и да су политичне општине где функционирају као издржаваоци школа, дужне дати своје учитељству извесна берива, јер их закон упућује на ту околност, и да их боље уверимо о томе, позваћемо се на једну наредбу, коју је издао министар унутрашњих послова 7. марта 1874. год. под бр. 5806, којом је уништио две жупанијске одлуке, које су при донашању свога штатута изрекле: да неће издржавати вероисповедне школе, и наредиле политичним општинама, где би било оваких школа, да те своте не уносе у

годишњи прорачун за њихово издржавање и плату дотичних вероисповедних учитеља.

Министар је овим изнекао: да оне вероисповедне школе, које су се издржавале из извора политичних општина, на основу XXXVIII. зак. чл. од 1868. год. 25. §-а и од сада се издржавају из сметка пол. општине и да се извесна свота у ту сврху има уносити у годишњи прорачун пол. општине, јер су ове делом обавезне, а делом законом овлашћене, да допринесе материјалне жртве на просветне цели. А у смислу 113 §. XVIII. зак. чл. од 1871. год. у сваком прорачуну полит. општине, морају бити предвиђени и редовни и ванредни издатци на просветне цели. Како је овде законита правна титула, вероисповедни учитељи морају своја берива добити из политичне општине, која би била везана за горња законска наређења.

(Свршите се.)

УЧИТЕЉСТВО.

Из сомборског школског среза. На жељу новог државног школског надзорника *Ј. Фараго-а*, одржано је у Сомбору 11. фебр. о. о. учитељско вече, на којем су били сви сомборски учитељи и учитељице без разлике вере и народности. Ово прво заједничко вече оставило је леп утисак на све присутне, те је у изгледу да се и више пута одржи. Међу учитељима учришћују се таким начином јаче везе другарске љубави, а на састанку том расправљало се још и о томе, како да се учитељству подигне углед и зајемчи потпуна независност. Претресало се ту и много педагошко питање у опште, а тако и из методе праксе. На оваким састанцима запета може да се оствари многа племенита замисао, која ће корисно послужити и школи и учитељству. Оваким добрим путем ће и гоеп. *Ј. Фараго* стећи оданост свију учитеља, осим тга упознаће боље прилике у којима се креће школа и настава у овим крајевима, а све то моћи ће му послужити као добра информација, да прибави себи што јаснију слику, како у погледу стања настаје у опште, тако и у погледу оног дршког положаја, у који долазе Срби учитељи одговарајући дужности у погледу настаје у мађарском језику. Као педагогу свакојак му је све ово веома потребно. А ми смо тога уверења, да је сваком данашњем педагогу у раду му, педагошки принцип светиња. И овај почетак којим г. надзорник почиње опћење са учитељима, показује да он дише педагошким духом. Ми ћемо се радовати, ако се то буде у његовом раду сваким даном све више истицало.

— е —

Србија. Комисија за реформу школа држи састанке сваке суботе и довршила је своје рас-

прављање о уређењу школског надзора. У овом питању сложили су се чланови, да надзор буде *окружни и срески*. Окружних школских надзорника да буде 5, а среских 37. За окружне да се постављају професори с вишом педагошком спремом, а за среске надзорнике старији и бољи учитељи народних школа. Окружни школски надзорници стараће се за унапређење стручне теоријске спреме учитељске, у корист тога ће се одржавати окружни учитељски зборови. Срески надзорници стараће се за практичну спрему учитеља у школском раду а поглавито у среским учитељским зборовима.

Преглед књига.

Буквар, по Жакото-Фогловом методу за I. р. осн. школе, написао Љубомир Јовановић, управитељ-учитељ у Уљми, Н. Сад, Ђ. Пивковић 1907. Жакото се држао начела: „Све је у свему“. Овај аксиом истакао је он као основ у вежбању, у којем дете поучава. По његовом мишљењу, сваки је предмет подесан, да се на њему стече знање о свима другим предметима, само ако се онај први темељно проучи. Полазећи са тог становишта, Жакото вели: „Зато што је све у свему, то кад научиш нешто, а ти примени све остало на то што си научио“. Према овоме узима он једну књигу, из које морају ученици учити и све остало примењивати на ту књигу, отирилик као што се читанка узима као средиште за сву наставу, а не само за читање. Ову методу да се »на једном предмету, све учи назива Жакото »Универзалном методом« и хвали је као да је сасвим »природна«. Наводећи разне примере у корист те природности, долази до тога да се у свему иде од познатог непознатоме, да и природа ствара одмах целе предмете, а не поступно поједине делове од предмета, према томе долази до закључка: Зашто да се и у настави читања иде од непознатог познатоме (од гласова на слокове и речи), кад се може ићи од целине, од познатог непознатоме (од речи, на слокове, на на гласове). Оно прво назива он апстракцијом и истиче да се од тога деца морају чувати. Те назоре спровео је он у својој елементарној методи. Дао је деци целину у руке, Фенеловог »Телемака« и прво им је прочитао целу приповетку (без срицања или гласања), затим прву реченицу: »Calypso ne pouvait se consoler du départ d' Ulysse“ („Калипсо није могао да се утеши због одласка Одисејева“).

Цела реченица се морала научити на намет, затим је он растворио реченицу на речи и сваку реч показао, а речи се прво читале редом, затим преко реда, после тога спреда и од натраг.

Прва лекција је овако изгледала: „Пред ученика се изнела књига о „Телемаку« и рекло се:

Calypso

Calypso ne

Calypso ne pouvait

Calypso ne pouvait se

Calypso ne pouvait se consoler

Calypso ne pouvait se consoler du

Calypso ne pouvait se consoler du départ

Calypso ne pouvait se sonsoler du départ d'

Ulysse.

Ученик је понављао. — Затим се писало по прегледању. Испитивало се да ли ученик разликује све речи, све слоге и сва писмена. Пазило се да се у почетку не иде нагло. Код прве лекције се задржавало дуго, док је ученик није темељно запамтио. Писало се прво прегледањем писмена и тек после наново почињало првим основним почетцима. У другој лекцији се понављала прва реченица и додавала друга, у петој лекцији морала су деца понављати речи на намет, да их науче правилно писати. У шестој лекцији престаје читање и почиње писање наизменице по прегледању и напаметно. У десетој лекцији морао је ученик показати да ли разуме прочитано и с тога су задавана питања: »Зашто Калипсо није могао да се утеши?« и т. д. Затим се приповетка још писала и преписивала, док је напоследку деца ише знала без погрешке и усмено и писмено.

Очевидни казују да је Жакото тим начином постизавао ванредне успехе. Карло Кер*), по коме све ово износимо, не пориче да је то могло бити, али истиче да је овај начин противан дидактичном правилу: »Од ближег даљем, од познатог непознатом« и то најнеспретније. Уз то да се памћење дечје и снага учитељева исцрпљују на начин који није за препоруку. Не пориче да поред недостатака има нечега и доброг. Истиче очигледност која се узима у помоћ, како код слике појединих речи, тако и кроз целу наставу. Начело да на матерњем језику треба сва настава да се обрађује; мало да се увежба, али то мало добро и трајно; разноврсност да је у

свему; понављање да је душа свему учењу, јер се само оно зна, што се у памети сачува, и то запета зна; саморадна дечја, самостално испитивање и настављање, то је сврха! Са ових добрих страна стекла је та метода поред многих противника и многе присталице.

Ову методу Жакотову дотеривали су многи после њега*), док напоследку није др. Карло Фогел (1795—1862.) управитељ школе у Лајпцигу прихватио тај посао. Он је пошао са искуства, да дете најрадије пише своје име. С тога је пошао од неког имена т. ј. од неке конкретне именице. Год. 1843. изда буквар за лајпцишке школе по нормалним речима. Уз ове речи је додао подесне слике као што је то хтео В¹ Икел за мер још на 300 година пре њега. Тако је дете имало поред нацртаног шешира и штампано и писано име његово и кад је погледало на слику, одмах је знало да она реч поред ње значи њено име. Фогел је почео са нацртаним шеширом (очигледна настава), затим је лагано изговорио деци реч шешир (вежбање у анализи) и после тога је рекао: »Видите, ово је овде штампан шешир (читање). Како се, дакле зове први глас? Како други, како трећи? Како последњи? Како се каже заједно Х—у? у—т*?) (Синтеза). Тада се приказивала очигледно иста реч написана и деца су диктирала учитељу Х—у—т, док сама пису дошла до способности да ту реч напишу. Тако је Фогел мислио да сасвим правилно иде од ствари ка њеној ознаци, од слуха ка гледању; тако су деца учили писањем читање, а читањем писање. Фоглова метода је исправак Жакотове, то он и сам признаје. Но после Фогла радили су на усавршавању Жакотове односно Фоглове методе многи, те се тако раширила по школама у Тирингији, Саксонској, Виртембершкој, Бадену, Баварској, Австрији, Пруској, Швајцарској и т. д. У Саксонској је највише помогао њену ширењу Луј Томас, а у Пруској Адолф Бџме и Фехнер; Шимлбах у Готи, Кер у Халберштату, Jütting у Ер-

*) Графундер је дошао на мисао да се за ту наставу узме једна нормална реченица. Касније је лајпцишки учитељ Кремер узео само једну реч и довео је у везу целу прву наставу у читању и писању са очигледном наставом, а помоћу читавог низа таквих речи. Кремер је дакле прави проналазач методе нормалних речи, у садашњем смислу, а Фогел је по тој методи написао Буквар и даље ширио методу, те је тако по њему добила име.

*) Узели смо немачку реч: Hut. шешир, како је у оригиналу.

*) Geschichte des Leseunterrichts, K. Kehr-Gotha. C. F. Tienemann. 1889.

фурту, Франке у Вајмару, Нисман у Десави, Фелиер у Бечу и т. д. Сваки од ових писаца дотеривао је по нешто ново на тој методи док није дошла до Ђома и по његовој преради се и данас највише у школама у Немачкој употребљује, разуме се и опет са увек новим и новим променама.

Поступак у методи нормалних речи овакав је: а) настава у очигледности, говору, читању и писању изводи се на извесном низу речи, а те се речи називају нормалне речи (осим тога имају и друге називе). На тим речима усредсређује се сва настава у говору б.) Предмет који се искаже неком нормалном речи, покаже се деци у природи или слици да га виде и о њему воде разговор. Учитељ приповеди неку малу причу, уз то узме згодну загонетку или песмицу, а да се односе на предмет. Песмица се може и певати. б.) Реч се раствори на слоге и гласове. Ово анализирање речи изводи учитељ напред полагањем и отегнутим изговарањем; деца треба да су у стању, да сама поједине гласове излуче и искажу. (Пртање дотичног предмета није битна особина метода) г.) После анализе ради се синтеза. Из гласова, који се добију анализом склапају се нове речи. Избегавају се, колико се може, слоге без смисла д.) Упоредо са синтезом изводи се писање нормалне речи; у ово се улази лаганим повлачењем и писањем у ваздуху. Већном се почиње ово писање са писањем појединих писмена а завршује се писањем целе нормалне речи њ.) Написана реч се прочитава, а том приликом склапају се и нове групе гласова или речи.

Мишљење разних стручњака код ове методе разлика се:

1. У погледу избора и броја речи,*)
2. У погледу писмена, (а. само писано, б. само штампано, в. оба упоредо),
3. код Немаца: у погледу писања именица малим почетним писменом или великим,
4. у погледу спајања читања и писања са очигледном наставом.

Довде смо изнели разне степене и прелазе у развоју методе нормалних речи. Уз њу постоји и метода писања са читањем (Schreiblesmethode) о којој пећемо за сад говорити потање и ако и она још увек има скоро толико

исто присталица (а можда и наједнако) као и метода нормалних речи. Но за сад је овде реч само о методи нормалних речи.

Кад смо овако сарамерно доста укратко изнели преглед методе нормалних речи, морамо изнети и преглед оног становишта, које данас заступају у главном немачки методичари у настави првог читања с писањем.

Ђ. Михајловић.

(Свршиће се)

Молимо не заборавете послати претплату на „Школски Гласник“.

Б Е Л Е Ш К Е.

Српски учитељски конвикт. Ванредна скупштина српског учитељског конвикта одржаће се у четвртак 21. фебруара (5. марта) у Нов. Саду у згради конвикта. Чланови конвикта треба да се одазову позиву што јаче, како би се могла скупштина одржати, јер су предмети о којима ће се на скупштини решавати од знатне вредности по развој нашег учитељског рада, у корист угледа учитељског на економском пољу.

„Натошевић“ учитељско деоничарско друштво у Новом Саду. „Српски учитељска новчана задруга“ у Новом Саду, 1. јула 1907. год. предала је свој рад друштву „Натошевићу.“ Прва скупштина тога друштва одржана је у четвртак 31. јануара (13. фебр.) у Новом Саду. На скупштину је дошао леп број друштвених деоничара и сав посао обавио сложено, споразумно, братски, са пуно симпатије према овој корисној учитељској установи. Извештај управног одбора о друштвеном пословању од 1. јула до 31. децембра 1907., закључни рачун и извештај надзорног одбора примила је скупштина једногласно без икакве примедбе. Исто тако прихваћен је предлог управног одбора, да се делимак оним деоничарима, који су већ уплатили сву деоницу неплати, а онима који ће према прописаним роковима имати још да уплаћују, да се урачуна за добро. Исплата делимка да се почне 15. априла о. г. На основу §. 38. друштвених правила, коцком је испала једна четвртина чланова управног одбора. Скупштина је та два члана: Ђ. Поповића гл. школ. референта и Ђ. Михајловића, учитеља, поново једногласно изабрала у управни одбор. У надзоровом одбору захвалио је

*) Фогел узима 100 речи, Клаувел 48, Томас 44, Јитинг 43, Шлимбах 41, Göbelbecker 37, Фехнер 24, Ђома 16, Вихман и Лампе 15.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Алексе Јорговић, скупштина је желела да се и он поново прими чланства, али кад је изјавио да због многих својих послова никако не може, на његово место је једногласно изабран др. Жарко Ковачевић сенатор варошког сиротинског стола, а поново су изабрани досадашњи чланови тога одбора: Др. Веселин Ђисаловић, професор у срп. вел. гимназији и Аркадије Марковић главни књиговеђа Матице Српске.

Рад друштва „Натошевића“ већ за ово прво по године рада на садашњој основи, показује лепа успеха. Завод је добио улга на штедњу 73.788 К 87 пот., а уплаћене главнице има 30 650 К 94 пот. На менице је завод издао: 85.733 К 73 пот., а реесконта је имао крајем пословне године 5.299 Круна. — Чист добитак друштва ни за то по године изнео је: 1 330 К 24 пот. Правила по којима овај завод ради, стварају му могућност да много боље развије свој рад него што се то могло на основу правила у Новчаној Задрузи. У свези с тим, управни одбор је и поднео скупштини извештај о предрадњама у корист већих трговачких подuzeћа, која би у већој сразмери разгранала рад овога друштва. Скупштина је прихватила ово и одобрила и даља рад у томе правцу. Како су у повољном изгледу по овај завод и везе са већим горњим заводима, то је жеља и нада свег учитељства да овај завод што боље у започетом правцу напредује. Учитељство ако хоће да буде угледно и самостално, мора бити и економски јако. Оваким путем се иде томе циљу. Сваки учитељ треба да се радује оваком потхвату и да у свакој прилици помаже рад овога завода.

Читуља, 5. (18.) о. м. преминуо је овде у Новом Саду, Коста *Криштан*, учитељ у Турђеви у Шајкашкој. Пок. Коста радо је помагао сваку добру ствар која иде у корист школе и учитељства. Иначе добрег срца и пун народног оригиналног хумора, остаће у лепој успомени међу својим познаницима и пријатељима. Нека му је лака земља и покој душ!

— Милица *Коцкар рођ. Барцулов* учитељица у Срп. Падеју, преминула је на Три Јерарха у Сегедину и тамо сахрањена. Била је добра и вредна учитељица и своје позиву нетински одана. Вечан јој спомен!

Приправничка дружина „Натошевић“ у Сомбору, прославила је своју славу Три Јерарха, песмом, свирком и читањем неколико расправа. У белешци воју смо прочитали у нови-

нама, видимо и име свештеника, који је светио водицу и име славеког кума, само не видимо какве су биле расправе или бар које су биле о којима се расправљало. Можда би нам бар који од учитељских приправника могао јавити што о томе.

Српско девојачко коло у Сомбору држи недељом пре подне предавања. Замолило је за ову годину до 20 наших познатијих књижевника и уметника, да одрже по једно јавно предавање у Сомбору. Од позваних се више њих одазвало. — Натписи неких тема, које смо недавно прочитали, звуче сувише високо. У везу с овим могли би се довести назори западних педагошких мислилаца, који су означени у чланку: „Тежње за преображајем школе“, баш у одељку који је напред у овом броју, где је реч о *образовању у уметности*.

Обвужница Министра Просвете. „С обзиром на 19 §. зак. чланка од 1907. као и упутства изданог под Бр. 76000 у коме су одредбе тога закона, које се имају привести у живот, дужни су издржаваоци школа, за свако поједино учитељско место оставити финансију учитељске плате, а с позивом на 8. §. тога зак. имају се у обзир узети све оне школе, које на темељу XXVI. зак. чл. од 1893. год. нису уживале државну припомоћ. Поједина берива као: вредност земље и други приходи које учитељи примају у натури, а чине саставни део учитељске плате, имају се сразмерно према прописаном начину проценити по данашњој вредности тих прихода — јер то је добро схваћен интерес самога учитељства, што ће се према одговарајућим интервенцијама новог шк. зак. приступити уређењу учитељског мировинског фонда.“ С тога наређује свима жупанијским управним одборима, да поднесу списак за сва она учитељска места, на којима су, према XXVI зак. чл. Од 1892. год. биле плате установљене на 800 круна и то у року од 6 месеци. У тим финансијама има се истаћи и то: колику награду прима учитељ за вршење појачке дужности.

Коедукација. Др. Фишер школеми лекар у Берлину говорио је у берлинском школеком савету у корист заједничке наставе за женску и мушку децу. Он се не слаже с разлозима противника, да је то исподесно с моралног гледишта, али зато ипак и овај пријатељ коедукације вели, да се може прихватити коедукација за прве четири године основне наставе, а после да се деца одеде.

Ц. и кр. прив. творница амаричких
котагових

ХАРМОНИУМА РУД. ПАЈКР И ДР.

у Краљевом Грацу (Königrätz) Чешка.

Хармониуми с педалом оба система у свакој величини за школу и за учење — Цена од 130 К на више. — Петогодишња јамчевина. На отплату од 8 К. — Шиле се франко на последњу станицу. — Ценовници са сликама бадава и франко. Пошт. учитељству нарочите олакшице.

ЧОЈЕ

И ПОМОДНИХ ШТОФОВА
ЗА ОДЕЛО,

препоручује фабрика чоје

Карла Коцијана

(Karel Kocian)

у HUMPOLEC (Чешка).

Мустре бадава. — Фабричне цене.

НОВО ОТВОРЕНА КЊИЖАРНИЦА И ТРГОВИНА ПИСАЋЕГ ПРИБОРА

код „ГЛОБУСА“

МАРИЈАНСКОГ И ХОЛФЕЛДА

главна улица број 28.

★ у Новом Саду ★

преко пута од куће српске православне црквене општине

препоручује г. г. учитељима и учитељицама своје сасвим ново снабдевено стовариште књига, школских педагошких, забавних и научних, како на српском тако и на страним језицима. Дале часописа, листова, музикалија уметничких, слика и анзихтскарата. Велики избор писаћег и цртаћег материјала и све школске и канцеларијске потребе.

Послугу врше власници сами највећом предусретљивошћу. Поруче са стране обављају се исти дан чим стигну.

Маријански и Холфелд

књижарница и трговина писаћег прибора код „Глобуса“
У НОВОМ САДУ.

„НАТОШЕВИЋ“

Учитељско Деоинчарско Друштво у Новом Саду

са основном главницом од

50.000 круна

ради понедељником, уторником и суботом од 5 сати и четвртком од 2 сата
после подне.

Прави 1.500.000 К годишње целокупна промета.

2-6

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2:50 динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу 1 пут или 1-5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шиле се на: **Уредништво „Школског Гласника“ Нови Сад (Ujvidék).**

Издаје: Ђока Михајловић, учитељ.

Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА